

О ПОДЕЛИ НА РОДОВЕ, ВРСТЕ, ЖАНРОВЕ УОПШТЕ

Као што знате, књижевне врсте су групе књижевних дела са неким заједничким особинама које се код других књижевних дела не јављају. Док књижевни родови (епика – лирика – драма или поезија – проза – драма) настају генералном поделом укупног подручја књижевности, књижевне врсте имају више емпиријски карактер, оне су нешто са чиме се у непосредном искуству примаоца књижевности непрестано суочавамо. Због тога, представа о појединим књижевним врстама претходи појму књижевности као целине, који је накнадна синтеза. Поједностављено речено, рецепијент ће свакако разликовати тужбалице и љубавне или сватовске песме и ако нема представу да оне припадају лирици као роду и књижевности као уметности.

У усменом стваралаштву веома рано су се диференцирали поједини песнички облици: према обредима и култовима у чијем су оквиру неговани, према расположењу које су изазивали, у зависности од ситуација у којима су говорени, зависно од музичких инструмената којима су праћени... Те границе, истина, нису никад биле непрекорачиве – ни у усменом ни у писаном песништву – до мешања између песничких врста долазило је, вероватно, од њиховог настанка до данас. Платон тако оптужује песнике да, нарушавајући и прекорачујући “у необузданом заносу” границе песничких врста, подстичу побуну и анархију... За чврсто поштовање граница међу врстама залаже се и класицистичка поетика, док је, насупрот њој, раомантизам ближи становишту Ђордана Бруна да има онолико правих родова и врста колико има родова и врста правих песника.

Питање родова у усменој књижевности условно. Не издваја се драма, али питање је да ли је баш нема. Ненад Љубинковић каже да само ње и има.

Књижевне врсте уопште образују се по различитим начелима: по метричким и композиционим схемама (сонет, газела, рондо, станца), по мотивима и сужеима (љубавна, описна лирика), по духовном ставу (сатира, исповест), по душевном стању (елегија, трагикомедија), по обиму (трилогија, скеч, једночинка, краће народне умотворине), по односу према оригиналу (травестија, пародија)... У сваком случају, које год начело одаберемо, суочићемо се са чињеницом да свеобухватни принцип класификације не постоји. Тако је Вук наше усмене лирске песме поделио на двадесет група, најчешће узимајући за основ поделе намену песме, односно прилику у којој се песма пева (сватовске, краљичке, додолске, божићне, свечарске, коледарске, песме “уз часни пост”,

спасовске, успаванке итд.), уз то он издваја песме и по месту где су забележене (“паштровски припјевии уза здравице”, “паштровско нарицање за мртвима”), а уноси и критеријум старости песама (“пјесме бачванске нашега времена”), као и критеријум садржине (љубавне песме, успаванке).

Недоследност и претерана разуђеност чине Вукову класификацију неприхватљивом са становишта модерног изучавања усмене лирике, тако да ћемо ми користити другачију класификацију засновану на намени (тј. везаности песме за одређену прилику у животу), и садржини.

КЛАСИФИКАЦИЈА СРПСКОХРВАТСКЕ НАРОДНЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Род	Група	Врста	
ЛИРИКА	I. ОБРЕДНЕ и ОБИЧАЈНЕ ПЕСМЕ	1. Коледарске и божићне	
		2. Богојављенске или водичарске	
		3. Песме на ранилу	
		4. Ђурђевске	
		5. Ускршње или великденске	
		6. Лазаричке	
		7. Спасовске	
		8. Краљичке	
		9. Ивањске	
		10. Додолске и крстоношке	
II. ПЕСМЕ О РАДУ и УЗ РАД	1. Сватовске		
	2. Почаснице (здравице)		
	3. Тужбалице		
III. РЕЛИГИОЗНЕ ПЕСМЕ	1. Митолошке		
	2. Хришћанске		
	3. Слепачке		
IV. ПОРОДИЧНЕ ПЕСМЕ			
V. ЉУБАВНЕ ПЕСМЕ			
VI. ШАЉИВЕ ПЕСМЕ			
ЕПИКА – ПРОЗА	ПРЕДАЊА	1. Пародије	
		2. Ругалице	
		1. Етиолошка	
		2. Есхатолошка	
		3. Демонолошка	
		4. Културно-историјска	
		5. Митови о боговима и херојима	
		ПРИПОВЕТКЕ У УЖЕМ СМИСЛУ	1. Басне и приче о животињама
		2. Бајке (Могу се делити према тематским круговима)	
		3. Легенде и скаске	

ЕПИКА – ПОЕЗИЈА

1. о местима
2. о личностима
4. Новеле
5. Шаљиве приче
6. Анегдоте

I. ЈУНАЧКЕ ПЕСМЕ

1. Циклус о Немањићима и Мрњавчевићима
2. Косовски циклус
3. Циклус Марка Краљевића
4. Циклус песама о покосовским феудалцима
5. Хајдучки циклус
6. Ускочки циклус
7. Циклус муслиманских песама
8. Циклус ослобођења Србије
9. Циклус ослобођења Црне Горе

II. ПРИПОВЕДНЕ ПЕСМЕ

1. Религиозно-моралистичке легенде у стиху
2. Бајке у стиху
3. Новелистичке песме о породичним односима и љубавним згодама

ЛИРСКО-ЕПСКЕ ПЕСМЕ

- I. БАЛАДЕ
- II. РОМАНСЕ

КРАЋЕ НАРОДНЕ УМОТВОРИНЕ

- I. ПОСЛОВИЦЕ
- II. ЗАГОНЕТКЕ
- III. ПИТАЛИЦЕ
- IV. ИЗРЕКЕ
- V. КЛЕТВЕ И БЛАГОСЛОВИ
- БАЈАЛИЦЕ, БАСМЕ, ВРАЧАЊА